

יום ירושלים תשד"ם, תיכון חורב – בנות

מי שדיבר איתי לפני זמן מה לפניכם על יום הזיכרון אמרתי לו שזהו נושא שקשה לי לדבר עליו, כי אם אדבר על נושא זה בהכרח ישתרבבו כאן יותר מדי דברים אישיים, ויש גם בזה דברים שאולי אין מן הראוי להשמיע אותם בפניכם. שלמה המלך אמר (משלי כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו". בזה אמר, שלא כל דבר יוכל אדם לומר באוזני כל שומע, כי זה יהיה לא לפי דרכו. והנושא של יום הזיכרון הוא אחד מן הדברים האלה. יהיו לי בזה להגיד מילים בכיוון אחר ממה שאתן רגילות לשמוע.

לפני שנים היינו שומעים בבית רדיו ביום העצמאות וגם ביום הזיכרון, שמענו וטוב היה לנו לשמוע, והיינו מבליים אז כמעט כל היום ליד הרדיו, זה היה אז כשהייתי עוד מורה בבית הספר. השנה פתחנו את הרדיו ביום הזיכרון לשמוע קצת וסגרנו אותו אחרי זמן קצר מאוד. לא כל הנשמע ברדיו משתנה והולך, אך ודאי הוא שאצלם דברים משתנים, ופעם היו אלה דברים שיותר תפסו את הלב, וכיום שומעים שם דברים שדוחים קצת את לבנו, אך מן הסתם גם אנחנו השתנינו, וזאת עיקר הסיבה שהדברים המושמעים שם שוב אינם נשמעים לנו ואינם מחממים אותנו. מכשיר הרדיו שיש לנו כבר אינו משרת אותנו, אינני רוצה לומר במוחלט, אבל כמעט במוחלט. הוא משרת אותנו רק כדי לכוון את השעון על פיו, וכדי לשמוע חדשות, אף על פי שאלה הן חדשות משתחקות וחדשות מתיישנות, ואולי אנחנו פותחים אותו הרבה פעמים, רק מפני שחבל לנו על מכשיר יקר זה שלא נשתמש בו כלל.

אנחנו חשים שחל ניכור בינינו לבין... לא הערך האמיתי של הימים ושל המאורעות שבהם, אלא ניכור בינינו לבין הפירוש וההסברה, ובין אופן ההבעה ואופן הביטוי שניתן ברחוב לתכנים הללו בימים אלה, כי אנחנו חשים את עצמנו חלק מן הרחוב, וכאשר אנחנו מתהלכים ברחוב, וכאשר אנחנו מרגישים איך שהדברים מסתערים שם עלינו אנחנו חשים כאב גדול. אני מתהלך ברחוב וחש כאב, ואז כשאני נמלט אל ביתי אינני מסוגל יותר לפתוח את הרדיו ולשמוע את קול המון העיר בוקע ממקלט הרדיו...

אתמול נשאלתי על ידי שתי אימהות צעירות. הן רצו לדעת ממני, מה היה להן לענות לבניהן הקטנים. השאלה האחת היתה, מהי המשמעות בשבילנו של יום הזיכרון, והשאלה השניה היתה, האם אנו חייבים להסתפר לקראת יום העצמאות? אני עניתי מה שעניתי, אבל בלבי התחלתי לגלגל תהיות. אני יודע שבבית אחאב מלך ישראל שמרו על מטבח כשר למהדרין, כי יהושפט מלך יהודה הצדיק אכל אצלו (דברי הימים ב יח, ב), וכן שמענו שאחאב נולד בבית ששמרו בו על טהרת המשפחה בקפדנות, שהרי לולא כן ודאי לא היה צדיק זה לוקח אחותו לאישה (שם יח, א).

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

ואילו אנו בדורנו במדינתנו היכן אנו עומדים בזה? אנחנו מידרדרים למצב שאנו נגועים גם במעשינו וגם באמונתנו, וכל זה כתוצאה מן הכפייה המחשבתית שנכפית עלינו מן הרדיו ומן הטלוויזיה המסתערת עלינו בעצמה כזאת שכמעט אי אפשר להימלט ממנה.

זה היה מונח ברקע לסירוב שלי לדבר על יום הזיכרון ועל יום העצמאות, עד שביקשתי לחפש נושא אחר לשיחה, אך הנה בכל זאת לא דיברתי על דבר אחר, אלא זה יצא ממני כמעט בכפייה, מפני שרציתי להסביר את עצמי, ואולי גם להתנצל על דברים שאגיד. אנחנו חיים בלבטים גדולים מאוד, ואני אנסה לתאר בפניכם מקצת מן הלבטים. אנחנו חיים, כשאנחנו חצויים בשני עולמות, וגידלנו ילדים באווירה זאת. היו בבית על רקע זה הרבה ויכוחים ביני ובין אשתי, שהרי היינו שנינו חברים ושותפים באותה מעמסה של גידול ילדים, וכשהילדים גדלו עד כדי כך שיכלו להגדיר את הלבטים הללו ולתת להם ביטוי, גם הם הוסיפו את שלהם בוויכוח הזה. אנחנו תולים דגל ביום העצמאות, והבנות גדלות בבית ספר בית יעקב, והבן לומד בחדר, האם שני דברים אלה הולכים יחד? אם זה כל כך טוב שאנו לומדות בבית ספר בית יעקב, ואתה כל כך מתעקש על זה, אז יש לשאול על הדגל: "מה העבודה הזאת לכם?" ואולי אנו צריכים לשאול: "מה זאת?" ואדרבה תסביר עד שנבין שיש לשאול: "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוהינו אתכם?" ומן הצד השני לא נשמעה אף פעם בביתנו שום מלה קשה על אנשים. אז אם הם תלמידי חכמים, והרי הם תלמידי חכמים, ואם הם יראי שמים, והרי הם יראי שמים, ואם הם בעלי מעשים טובים, אז איך נוכל לאחד את כל זה עם התנגדותם לדגל המדינה? והרי דברך בזכותה ובשבחה של המדינה הציונית הזאת נשמעים כל כך הגיוניים ומשכנעים, ואיך נוכל להבין שהרוב המכריע של ראשי הישיבות אינם מחזיקים בדעה זאת שלך? ואני שהייתי גם מחנך של תלמידים, מוכרח הייתי גם לי לנתח את הדברים, כפי שאני הייתי רוצה שינותח לפני ושיוסבר לי בשעה שהייתי תלמיד.

לפני כשבועיים שלושה, הלכתי בשבת ברחוב ופגשתי ילד, לפי הערכתי היה הוא אולי תלמיד כיתה ו' בבית ספר ממלכתי דתי. הוא הרים אבן מן הרחוב והתחיל לשחק בה. אמרתי לו: הרי שבת היום, וכי מותר להרים אבן בשבת? זה מוקצה! איך אתה מרשה לעצמך דבר כזה? אמר לי: ובכביש רמות מותר לכולם להשליך אבנים? לכולם! אני נבוכותי. עניתי ומה שעניתי לא היתה אלא התחמקות. אני אמרתי: וכי אתה היית פעם שם? כולם? כולם? זה לקחת מהעיתון, מ"כל מעיר", אז הוא אמר: ודאי שכולם שם זורקים אבנים בשבת. אני יודע. אמרתי: ואיך אתה יודע? וכי אתה היית שם אי פעם? ולך אין זה כואב שנוסעים בשבת? כל מה שאמרתי לו היה כמובן רק התחמקות. אבל היה לי לומר: ואם אחרים זורקים אבנים בשבת בכביש רמות, מותר גם לך להרים אבן שהיא מוקצה? הלא טענה זו שגם אחרים מרשים לעצמם, היא בבחינת "טענו בחיטים והודה לו בשעורים". אך כאשר נדבר עם הגדולים תהיה גם לנו שאלה גדולה מאוד מה כואב להם? ושכואב להם באמת, זו היא עובדה, ומה שכואב להם צריך להעסיק אותנו הרבה מאוד.

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

אני אגיד עתה לפניכן משהו, שהוא ציטוט ממקור שאתן תזהו אותו מיד. אגיד בעל פה ולאט לאט. "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". נקודה. עד כאן יש לברך ולא יותר. אין להמשיך בשום דבר נוסף. זוהי דעתו של רבי טרפון. אבל רבי עקיבא מוסיף: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור. כן ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבניין עירך וששים בו בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו". וכעת בא הסיום של הברכה: "ברוך אתה ה' גאל ישראל". "גאל" בעבר ולא "גואל" בהווה. "גאל" על מה שהיה בעבר הרחוק. וזהו הסיום שאתו חוזר רבי עקיבא לנקודת המוצא, שרבי טרפון לא רצה לעזוב. זוהי מטבע הברכה, שבה בחר רבי עקיבא להתחיל, ובאותה מטבע בחר גם לסיים.

רבי טרפון אומר לנו, שאי אפשר בהתחלה כבר לחתור לשלימות. אם במגילת העצמאות סוכם שייכתב בה "מתוך ביטחון בצור ישראל וגואלו". אל תצטער על כך. והרי חז"ל אמרו: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ:). שמעתי פעם בשם תלמיד חכם גדול, ששאל אותו תלמיד: הנה אני כבר עוסק בתורה זה עשרים וחמש שנים שלא לשמה, ועדיין לא הגעתי ללימוד לשמה, ולמה לא נתקיימה בי הבטחת חז"ל? ענה לו: הרי אתה מתחיל כל פעם מחדש ללמוד תורה שלא לשמה מחדש, ואם תוכל להגיע ללימוד לשמה? אל תתחיל מחר, ואל תתחיל מחרתיים בלימוד שלא לשמה מחדש, ואז תראה שתגיע יום אחרי כן לתורה לשמה.

אנחנו נמצאים במצב זה בעוונותינו הרבים, שאין אנו יכולים להינתק מקיום של כל מה שהמדינה מוכנה לקיים בבחינת שלא לשמה, וכל מי שניאות מתוך לבטים ומתוך כאב וצער גדול בלב, לחתום על מגילת העצמאות בנוסח זה של "צור ישראל וגואלו" מתוך תקווה ש"מתוך שלא לשמה יגיעו הכל אי פעם אל לשמה, ושאי פעם נוכל לחתום על כל מעשינו לא "מתוך ביטחון בצור ישראל וגואלו" אלא מתוך "ביטחון בה' אלוקי מערכות ישראל", עדיין שורה הוא בכאב זה ובצער זה. עדיין לא הגענו לזה. ולמה לא הגענו? כי בכל יום מתחדשת התשוקה לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס. אני מתהלך ברחוב, וצער גדול בלבי על מה שמסתער עלי מכל עבר ברחוב, ואני אומר שאינני חש שהדברים הולכים ומשתנים. והרי אין כל ספק, שיש דברים רבים ההולכים ומשתנים. עדות אתן היום לכך בעת שאתן רואות את עצמכן בתוך המוסד המפואר הזה, ובעת שאתן מרימות את עיניכן ורואות את המוסד השני ההוא שם לרגלי ההר. לומדים תורה לשמה כאן, ובמוסדות רבים כהנה וכהנה. התורה ואמיתותה נאחזת ומתעצמת במדינת ישראל, וכל זה עד שאיני צודק בצער שלי, התוקף אותי רק מתוך תחושה של עייפות בלתי צודקת.

אני רוצה לנסות להסביר את אלה שזורקים אבנים בכביש רמות. אני לא הלכתי לשם לזרוק אבנים, וגם הילדים שלי והנכדים שלי אינם בין זורקי האבנים. אך אני רוצה להבין אותם ולנסות

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

להסביר מה מביא אותם לכך. במשך 2000 שנה התפללנו שתקויים בנו ההבטחה "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו). אילו נפלאות רצינו לראות? אל מה ציפינו כשקיווינו לביאת המשיח? בדיוק אל זה שאומר רבי עקיבא בברכתו בליל הסדר. ואמנם רבי טרפון היה פיקח מאוד. הוא אמר לנו: אל תרוצו! לפי שעה תגידו "מתוך ביטחון בצור ישראל וגואלו", תגידו רק "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים", ובזה נסתפק לפי שעה קטנה זו, עד שתוכשר השעה הגדולה באמת. רבי עקיבא פירט לנו יותר, וביקש שנאמר את הכל: כן ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום". מהו התוכן של הרגלים שאנחנו רוצים אותם? להיות בהם "שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך". וזה נעשה אז כשאתה ה' אלוקינו תאפשר לנו את זאת? נקים אז את בית מקדשנו. ומה נעשה בבית המקדש? לשם מה אנו רוצים אותו? ולמה לא טוב לנו הבניין הזה שאנו יושבים בו ברגע זה, ולמה לא טוב לנו הבניין ההוא שממול, וכל הבניינים האחרים המכונים "מקדש מעט", שכולם נבנו לכבודך ולרצונך, הקב"ה, ומה יהיה לנו בבית המקדש יותר? "נאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון". זהו מה שאנו חסרים כעת וזהו מה שאנחנו רוצים בו.

אך תרשו לי להגיד כאן, אילו מחר ייבנה בית המקדש כמה קשה יהיה לנו. אנחנו רגילים לבית כנסת שלנו ולבית מדרש שלנו ולבתי אולפנא שלנו. אבל אנחנו לא רגילים לבית מטבחים בבית מקדש. אנחנו לא רגילים לעמוד במקום שמקריבים בו קרבנות, שגוררים בהמה ומפילים אותה על הארץ ושוחטים אותה, שאוספים את הדם בקערה, ומתיזים את הדם על המזבח, שמנתחים במהירות את הבהמה ומוציאים מבטנה את החלב, ומעלים אותו למדורה שעל גג המזבח. אין אנו רגילים לזה כלל, ובוודאי יהיה לנו קשה עד שנתרגל לזה. "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש". זה יהיה שיר חדש שהוא שונה לגמרי מכל שיר שאמרנו אי פעם לפני הקדוש ברוך הוא. אנחנו רגילים לומר "אז ישיר משה", אנו רגילים לומר "הלל", רגילים ל"יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם", ל"מקימי מעפר דל, מאשפות ירים אביון" ו"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". שירים ישנים אלה אנו רגילים לשיר בבתי כנסת שלנו. אבל עד עתה היינו מבססים את שירינו על זיכרונות העבר, על כך ש"עבדים היינו לפרעה במצרים" ואמנם "ויוציאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה", אבל נפשנו היהודית נשארה קשורה בחבלים עבים אל נפשם הגויית הנוכרת המנוכרת מן הקדוש ברוך הוא. ולעתיד לבוא נזכה לשיר "גאולתנו ועל פדות נפשנו", נשיר שיר "חדש" שישורר על הגאולה השלימה הפנימית. על הניתוק המוחלט מטומאת ארץ העמים ומטומאת היושבים בארצם, ונשיר "על פדות נפשנו", כי הקדוש ברוך הוא יעזור לנו, שכל מה שקשה לנו היום נוכל לקיים בשמחה ובטוב לבב.

אנחנו כיום שבוים בעומקם של אלפיים שנות הגלות. שבוים מתוך חורבן נפשנו, שבוים באורח מחשבה ובאורח תחושת נפש של גויים, שבוים במה שקורא הנביא: "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם" (תהלים קו, לה), ואנחנו מבקשים רחמים שיגיע ויבוא היום שניגאל וניפדה מכל זה. גם

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

רבי טרפון כמה לזה, אך הוא לא היה מסוגל להוציא דבר זה מן הפה. היה לו קשה להתקרב לזה. אבל רבי עקיבא יכול היה להלביש כמיהה זו בדברים, כי הוא בעצמו עבר את הדרך הזאת בתהליך של עצמו. רבי עקיבא בכוחות ענק שבר את כל המוסכמות שבהם גדל. אביו שבא אלינו מרחוק ועבר דרך ארוכה עד שהגיע לגדר המפרידה בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים", וכאשר עבר את הגדר, ילד את בנו לתוך קדושת ישראל, אלא שהשאיר את בנו זה עוד במרחק רב ממקומו המיועד לו באמת. עד שמלאו לו 40 שנה גדל רבי עקיבא בלי תורה. הוא לא ידע מה זאת תורה, בשביל מה היא טובה? למי היא מאירה? הלא אדם צריך ללמוד מקצוע, הלא הוא זקוק לפרנסה, הלא צריך מעמד חברתי מכובד, הלא צריך בית נאה ורהיטים נאים, והלא אדם צריך לשאוף תמיד ליותר ויותר בנכסי העולם הזה! כך גדל, וכוח עצמו שבר את כל המוסכמות האלה שנשא אתו. הוא היה יכול לומר "על גאולתנו ועל פדות נפשנו", כי המושגים שלו השתנו, הלב שלו השתנה, והרצונות שלו השתנו. והקדוש ברוך הוא בעתיד יוביל גם אותנו לזה: "ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם, והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ואת רוחי אתן בקרבכם, ועשיתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם אותם" (יחזקאל לו, כו-כז).

תהליך זה התחיל אז במצרים, ותהליך כזה התחיל שוב, בך אנו מאמינים, בהקמת מדינת ישראל. אתמול היינו בארץ של ערבים, עוד אני זוכר את זה. בשבת הייתי מתפלל בבוקר במניין הראשון על יד הכותל, ונדמה לי שזה היה לפני הרבה הרבה זמן. הרחבה היתה קטנה ומצומקת, ונאלצנו לעמוד שם שעות בצפיפות ובדוחק עד גמר התפילה. עמדנו שם לפני הכותל, ובאמצע התפילה עברו להן הערביות עם סליהן הגדולים, ועבר שם ערבי שמוביל על חמורו שני פחים מלאים מים, ודוחף בצעקות את המתפללים. על כך כבר אפשר לומר: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". זוהי כבר "ראשית צמיחת גאולתנו", שעליה אנו מסוגלים לברך את הקדוש ברוך הוא. אבל בזה גם כל אחד מאתנו יכול לחוש, שאין זו עדיין הגאולה השלמה כולה במאה אחוז. עוד מתרברב מלך מצרים, ושואג מלך הצפון, ועוד אנו מבקשים להתרצות אל המלך שמעבר לים, ועוד אנו חוששים ממלכי כנען ואדום.

אמנם כבר יש כאן הצלה גדולה, כי לפני כן היינו אנחנו מפחדים מפניהם, ועתה הם מפחדים מאיתנו. אפשר לחוש, ואפשר להריח, ואפשר לומר בכנות שזכינו לומר עתה: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". בזה אנו יכולים להיות משותפים גם עם הרבה יהודים יקרים, גם עם מי שאינו יודע איך להניח תפילין, וגם עם מי שאינו יודע איך לשמור שבת ואיך לשמור על כשרות ועל צניעות יהודית של תורה. אבל היהודים היקרים ממאה שערים רוצים גם בלב ונפש שיוכלו לחוש את המשך הברכה כפי שלימד אותנו רבי עקיבא. הם שואלים את עצמם: האם זה מספיק לחיות רק את "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים", וכל השאר שציפינו שיבוא בהמשך לא בא, שאין זכר בלבנו לא לבית המקדש ולא לעבודת בית המקדש, לא לתורה ולא למצוות, ושהרחוב נראה כאילו הוא מעורטל מכל קדושה, אם כך, הם שואלים, מי יודע מה יהיה מחר? אז הם קוראים

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

בחרדה את הכתוב בתורה: "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עוול, צדיק וישר הוא", ואז לבם מתכווץ מכאב ונפשם מתעגמת עליהם מאוד.

ערב מלחמת ששת הימים ואני הייתי בכיתה, ולפני ישבו כל הבנות שבאו מחוצה לארץ ללמוד במכללה. הן, כל אחת ואחת היה לה מכתב או מברק מן ההורים המפצירים בזה הלשון: חברתי, חברתי, בואי לפחות לשווייץ אם את לא רוצה לחזור לאמריקה. שם בשווייץ תוכלי לחכות עד יעבור זעם, ולמה את יושבת במקום שהאדמה רועדת? אז פתחתי את התנ"ך וקראתי לפניך את הפרק במלכים (ב יט, כא) ובישעיהו (לז, כב): "זה הדבר אשר דבר ה' עליו, בזה לך, לעגה לך בתולת בת ציון, אחריך ראש הניעה בת ירושלים." קמה תלמידה אחת ואמרה, (הניסוח כעת הוא שלי, אבל היא שאלה את הדברים בניסוח חריף מאוד משלה): אתה מאמין בתורה? באמת וביושר ובהחלטיות? עניתי: כן. אמרה: אתה מאמין בפסוק זה: "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט?" אם אתה כן, בוא ונצא להר הרצל בליל שבת תראה את השיירות ההמוניות הנוסעות, היורדות לקרית יובל והעולות משם, ומי שגר בבני ברק יצא עד קצה רחוב רבי עקיבא ויראה נהר אדיר זורם של חילולי שבת. וכי הקדוש ברוך הוא אוהב את זה, וכי כך הוא ציווה אותנו, ומה כתוב בתורתו על מי שיחלל את שבתו? על מה אתה בונה את הביטחון שלך? ואיך זה יכול להיגמר פה? וזהו מה אחינו במאה שערים שואלים את עצמם בלבם כל יום, ערב ובוקר וצהריים, והם אינם יודעים את נפשם. ואני צריך לומר: אין לי תשובה עבורם מעבר לביטחון בקדוש ברוך הוא. אין לי תשובה, וגם לנו יש לבטים. זהו ההסבר לאנשי נטורי קרתא.

ביטחון? ביטחון זהו דבר מעבר להגיון, ביטחון הוא טבוע בלב. אני אינני יכול להאמין בשום אופן, שהקדוש ברוך הוא בשלושים בחמישים השנים האחרונות בנה כאן משהו על מנת להרוס אותו. אילו זה היה רצונו, למה לא השאיר אותנו שמה? כמה הושמדו שם, שישה מיליון? כך היה יכול להשאיר שם בעמק הבכא עוד שישה מיליון כהנה. ולמה הביא אותנו לכאן? בשביל מה הקים צבא מפואר כזה? בשביל מה הפריח את השממה הזאת, בשביל מה בנה את כל הערים החרבות, האם בשביל להרוס את הכל אחרי כן? אני אינני מסוגל לקבל את זה, אינני מסוגל להשלים עם מחשבה כזאת. כעת הקדוש ברוך הוא בונה ואיננו הורס, זהו מקור הביטחון שלי.

אני רוצה להוסיף עוד מילה של מחשבה רציונלית. אנחנו למדנו תורה מפי אבותינו ומפי אבות אבותינו. לא את כל התורה למדנו לימוד של הבנה. גם אבותינו לא יכלו להבין את כל התורה כולה. ישנם בתורה פרקים ופסוקים שאף אחד ביניהם לא היה יכול להביןם, כי זה לא היה אקטואלי. ופתאום קמו והיו נסיבות שונות לגמרי שאבותינו ואבות אבותינו לא הכירו אותם, רבותינו שהנהיגו אותנו במשך אלפיים שנה לא קבעו לנו הלכות התנהגות במסיבות כאלה והשאירו אותנו במבוכה ובחוסר דעת איך להתנהג בנסיבות שאנו רואים את עצמנו בהם.

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

אין אנו יודעים מה אליהו ואלישע, מה ישעיהו והושע ועמוס ומיכה לימדו את תלמידיהם לעשות ביום גינוסיא של אחז מלך יהודה או ביום העצמאות של מלכי ישראל, האם הם אמרו להם לתלות דגל המדינה או לא לתלות את דגל המדינה שלהם. בתקופת הבית הראשון התקיימו שתי ממלכות, ממלכת אפרים וממלכת יהודה, וכאשר ממלכת אפרים נחרבה ולא נשאר ממנה כלום, ירדה מבוכה אז על בני יהודה, וגם ראו עצמם בנסיבות שלא ידעו איך עליהם לנהוג בהם. באו אליהם יהודים מבני אפרים והם לא ידעו איך לקבל אותם. הם היו רגילים כשנכנס מחלל שבת אל ביתם לגרש אותו ולומר לו 'צא מכאן', אבל זה היה מחלל שבת חריג, ועתה פגשו מחללי שבת, שהם כביכול תינוקות שנשבו בתוך קהל גדול של מחללי שבת, ומה לומר למחלל שבת כזה? הנה יש והקדוש ברוך בונה עולמות ומחריבם, אבל יש והוא גם עושה בסדר הפוך, הוא מחריב עולמות ובונה עולמות אחרים על חורבותיהם. ושמה הנה קם לנו עולם חדש ואין אנו יודעים איך להתהלך בו, ואין אנו יודעים מה היא ההלכה שהתורה מצוה עלינו ללכת לפיה. אין לנו אלא להתפלל אל הקדוש ברוך הוא שיפתח את לבינו ושיובילנו בדרך הנכונה גם באשר לאהבה וגם באשר לשנאה, גם באשר למעשים של הזולת וגם באשר למעשים שלנו. אני אומר, ואני רוצה להאמין שאני אומר בזה את הנכון, שהעת היא עת לקרב ולא לרחק, עת לאהוב ולא לשנוא. אבל אנו גם חייבים להיות זהירים לא לזלזל במי שמבין אחרת ממה שאנחנו מבינים שהוא הנכון והטוב. אף היא אמיתית לנצח ולנצח נצחים. היא לא תשובה לעולם ולא תינתן לעולם תורה אחרת, גם כאשר יולדו נסיבות שונות מכל מה שהיה מעולם.

עלינו להתפלל אל הקדוש ברוך שיאיר עינינו שנבין איפה למצוא את הדברים הללו בתורה אחרי שלא למדנו אותם מפורשים על ידי רבותינו. ומי שמעוגן היטב במה שהוא למד אתמול, ומי שמקיים בלב שלם כל מה שהוא למד אתמול מפי רבותינו, מי שעושה הכל באהבה וביראה כפי שהוא כתוב בתורה שלמד אותה עד היום הזה, הוא יכול לקוות שיזכה גם למצוא בתורה איך לעשות מה שצריך לעשות בנסיבות שאבותינו לא הכירו אותם ולא ידעו להדריך אותנו כיצד לקיים את מה שמוטל עלינו לקיים היום. על כגון זה אנו מבקשים: "ותן חלקנו בתורתך". דוגמא לזה אני אזכיר לפניכן. כאשר עמד יהושע הן נון להיכנס לארץ היה הדבר. משה רבנו מת ויהושע נצטוו להנהיג את ישראל. אז תקפה אותו אימה גדולה. הוא היה שקדן מאוד. הוא למד כל מה שמשה רבנו לימד במשך כל ארבעים השנים במדבר, והוא לא שכח ממה שלמד, לא מלה, ולא אות, ולא תג, ואף לא רמז אחד. אבל משה לימד רק את התורה שהיה עליהם לקיים במדבר. את התורה שעליהם לקיים בארץ ישראל הוא לימד ברפרוף. הוא אמר אותה, ולא פירט, ולא הסביר, ולא העמיק בה. היא לא היתה אקטואלית. עכשיו יבוא עולם חדש לקראתו, ויהיו בו שאלות חדשות והוא לא ידע מה הן הפתרונות שמשה היה מוצא לאותן שאלות. אקרא לפניכן מה אמר הקדוש ברוך הוא אז ליהושע: "משה עבדי מת, ואתה קום עבור את הירדן הזה, אתה וכל העם הזה, אל הארץ אשר אני נותן להם לבני ישראל. כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו, לכם נתתיו, כאשר דיברתי אל משה. מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת, כל ארץ החתים, ועד הים הגדול

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

מבוא השמש, יהיה גבולכם. לא יתייצב איש לפניך כל ימי חיך, כאשר הייתי עם משה אהיה עמך, לא ארפך ולא אעזבך" (יהושע א, ב-ה).

יהושע שמע את הדברים, ויראה ופחד עלו בלבו. הוא הרגיש את עצמו קטן מאוד וחלש, ומאוד בלתי ראוי להבין מעצמו מה עליו לעשות. אמר לו הקדוש ברוך הוא: "חזק ואמץ, כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם" (שם א, ו). אולי הראה שוב יהושע את חוסר הביטחון שלו, אולי הוא מלמל לומר: "איך אוכל לעשות מה שלא למדתי?" המשיך הקדוש ברוך הוא: "רק חזק ואמץ מאוד לשמור לעשות ככל התורה אשר ציווך משה עבדי, אל תסור ממנו ימין ושמאל". הרי למדת ממשה הרבה דברים, שנשארו אתך גם בנסיבות החדשות האלה שאתה רואה את עצמך בהם, אותם אפשר ליישם פה: כל הלכות שבת תצטרכו לקיים, וזה למדת ועתה יודע היטב. אמנם הלכות צבא ומלחמה הן חדשות לך, אבל כל אשר בבית - מאכלות אסורות, נידה תפילה תפילין וציצית, באלה אתה בקי תקיים אותם. ומה תרוויח מזה? "למען תשכיל בכל אשר תלך". כאשר תקיים כל מה שאתה יודע בתורה, יפתח לבך ותבין, גם איך והיכן לחפש בתורה ולמצוא בה כל מה שיהיה נחוץ לך לדעת בנסיבות החדשות שלך, וכך גם מלמד אותנו התנא בן-בג בגר: "הפוך בה והפוך בה, דכולה בה" (אבות סוף פרק ה). אם אתה מחפש בתורה דבר ואינך מוצא אותו, אל תגיך, שאין זה מצוי בה, זה אולי קבור בתוכה מתחת למלים אחרות, "הפוך בה והפוך בה, דכולה בה", כי הקדוש ברוך הוא הכניס לתוכה הכל. יש בתורה פתרון הלכתי לכל מצב שהיה, שהוה, ושיהיה. "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה, למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל" (יהושע א, ב-ח). כאן למדנו שחובתם היא לפנות אל הקדוש ברוך הוא בתפילה ולומר לפניו: אנו מתוכנו אין לנו הכוח ואומץ הלב והיכולת להעמיק כל כך בתורה, כדי להפוך בה ולהפוך בה, עד שנמצא כל מה שיש בה בשבילנו, "תן חלקנו בתורתך", האר אתה עינינו שנמצא את כל הכתוב בה בעומק עבורנו. אנו גם נבקש שהדורות שיבואו אחרינו גם הם ימצאו מה שיהיו זקוקים לו בעולם החדש שלהם, מפני שהקדוש ברוך הוא פתח כעת את שערי הנסים שלו ושערי הפלאות שלו. כי זאת העת וזה הדור שזכה למה שלא זכו דורות לפנינו זה אלפיים שנה, זה הדור שאולי בימיו - כך אנו אומרים 'אולי' - יקום בו כל מה שרבי עקיבא מוסיף על ברכת הגאולה של רבי טרפון. אולי אנו נהיה אלה, שיזכו לכך, ש"נודה לו בשיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו", ואמנם גם אז נסיים את הברכה בנוסח העתיק "ברוך אתה ה' גאל ישראל", 'גאל' בלשון עבר, כי שורשי הגאולה ושורשי פדות הנפש נטמנו באדמה בזמנים העתיקים בעת גאולת ישראל ממצרים.